

Article Arrival Date**14.01.2024****Article Published Date****20.06.2024****ÇARLIK DÖNEMİNDE KAZAK TOPRAKLARINDA UYGULANAN DİL POLİTİKASI****Mira SADVAKASSOVA**

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi,
0000-0001-5207-187X

Prof.Dr. Mustafa TALAS

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Öğretim Üyesi,
0000-0002-0031--489X

ÖZET

Çarlık döneminde Kazak topraklarında uygulanan dil politikaları, genel olarak Rus İmparatorluğu'nun yönetim ve entegrasyon stratejilerinin bir parçası olarak şekillenmiştir. Bu politikalar, yönetimi altındaki Kazak Türklerinin kültürlerinin asimile edilmesi amacıyla gütmüş ve Rusça'nın Kazak halkı arasında yaygınlaştırılması hedeflemiştir. Bu nedenle, Kazak topraklarında misyonerlik faaliyetlerini uygulamaya başlamıştır. Çarlık Rusyasının yürüttüğü dil politikaları sonucunda, Kazak toplumu üzerinde Rusçanın etkisi artmış, Kazak Türklerinin dil ve kültürlerinin korunması ve sürdürülmesi zorlaşmıştır. Bu süreç, Kazak Türklerinin milli kimliklerinin korunması ve dilin özgünlüğünün sürdürülmesi açısından birçok zorluğu beraberinde getirmiştir. Ancak milliyetçi Kazak aydınları ile devlet adamları Çarlık yönetiminin uyguladığı politikalara tepki göstermiştir. Kazak Türkçesinin gelecekteki durumuyla ilgili endişe duyan milli aydınlar Kazak Türkçesi ile ilgili bazı kararlar alarak birtakım faaliyetlere girişmiştir. Bu çalışmada, Çarlık döneminde Kazakistan'da uygulanan dil politikaları arka planlarıyla ortaya konmaya çalışılmış ve Kazak aydınlarının Kazak Türkçesinin gelişimi ile ilgili yaptığı mücadeleleri üzerine durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çarlık Rusyası, Kazak Türkleri, Dil Politikası, Eğitim Politikası, Ruslaştırma

ABSTRACT

The language policies implemented in the Kazakh lands during the Tsarist period were generally shaped as part of the administration and integration strategies of the Russian Empire. These policies aimed to assimilate the cultures of the Kazakh Turks under its rule and aimed to popularize Russian among the Kazakh people. For this reason, it started to implement missionary activities in Kazakh lands. As a result of the language policies of Tsarist Russia, the influence of Russian on Kazakh society increased, and the preservation and maintenance of the language and culture of Kazakh Turks became difficult. This process has brought many difficulties in terms of preserving the national identity of Kazakh Turks and maintaining the authenticity of the language. However, nationalist Kazakh intellectuals and statesmen reacted to the policies implemented by the Tsarist administration. The national intellectuals, who were concerned about the future of Kazakh Turkish, took some decisions and initiated some activities related to Kazakh Turkish. In this study, the language policies implemented in Kazakhstan during the Tsarist period were tried to be revealed with their backgrounds and the struggles of Kazakh intellectuals for the development of Kazakh Turkish were emphasized.

Keywords: Tsarist Russia, Kazakh Turks, Language Policy, Education Policy, Russification

Giriş

Çarlık Rusyası, 1552 yılında Kazan'ın işgalinden sonra derhal Kazak topraklarına baskın düzenleyerek sömürge faaliyetlerine başlamıştır. Çarlık Rusya'sının sömürge politikalarına karşı Kazak halkının verdiği milli mücadeleye rağmen 1916 yılına kadar Kazak topraklarının tamamı işgal edilmiştir. 22 Haziran 1854'te Rus Çarı I. Nikola, Kazak topraklarının Rus yönetimi altında olduğunu ve Kazak halkının Rusya'ya teslim olduğunu resmen ilan eden bir ferman yayınlamıştır. Bundan sonra Ruslar hızla Kazak bozkırlarına yerleşmeye başlamıştır (Boranbayeva 2004: 21). Çarlık yönetiminin asıl hedefi, Kazak topraklarını ele geçirmek değil, hür yaşayan Kazak Türklerinin özgürlüğünü elinden almak idi. Bu amaçla Kazak Türklerini Rus kültürüne yakınlaştırmak ve kendi milli değerlerinden uzaklaştırmak için çeşitli politikalar uygulamıştır.

Kazak topraklarının yönetimini devralan Çarlık Rusya'sı, toprakları elinden alınan Kazak Türklerini Rus hegemonyasını kabul eden bir halk haline getirme hedefine ulaşmak için uzun dönemli ve kalıcı bir politika uygulamıştır. Dolayısıyla Kazak Türklerini milli kimliklerinden uzaklaştırarak Ruslaştırarak istemiştir. Ruslaştırmanın en temel yolu ise eğitim idi. Türkistan valisi K.P.Kaufman : *“Ülkeyi manevi yönden sadece ve sadece eğitim fethedebilir. Bunu ne silah, ne de kanun yapar. Bunu sadece okul başarabilir”* diyerek eğitimin önemini vurgulamıştır. Bu toprakların işgal edilmesiyle birlikte Kazak çocukları için Rus okulları açılmaya başlamıştır. Kazak Türklerini Ruslaştırmak ve Hristiyanlaştırmak amacını taşıyan eğitim politikaları dil vasıtasıyla yürütülmüştür. Eğitimin sadece Rusça verilmesi kararlaştırılmıştır (Adilbayev, 2002: 69). 1786'da Ombı'da Asya Okulu ve 1789'da Orınbor'da Devlet Okulu açılmıştır. Bu okullar Kazak çocuklarına Rusça öğretmek ve Rus hükümetine hizmet edecek tercüman ve sekreterler yetiştirmek için tasarlanmıştır. Daha sonra 1825 yılında Orınbor (Nepluyev) ve Ombı'da (Kadet) askeri uzmanların ve idari yetkililerin yetiştirildiği öğrenci okulları açılmıştır (Alimbay, 2021: 3). Böylece ele geçirdiği topraklarda Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma politikasının sorunsuz bir şekilde uygulanması için Çarlığa hizmet edecek güvenilir uzmanlar yetiştirmeye başlamıştır. Böylece 1917 yılına kadar Kazak topraklarında birçok Rus okulları açılarak Kazak çocuklarını Rusça eğitmeye devam etmiştir.

Çarlık yönetimi, resmi işlerde ve eğitimde Rusça'yı teşvik etmiş, Rus dilini Kazak halkı arasında yaygınlaştırmak için çaba göstermiş ve Rusça'yı resmi dil olarak tanıtmıştır. Bunun yanı sıra Kazak toplumu üzerindeki etkisini artırmak isteyen Çarlık Rusyası, dini ve kültürel alanlarda da Rus kültürünün etkisini artırmıştır. Bu çerçevede, Rus köylülerini Kazak topraklarına yerleştirme faaliyetlerini sürdürmüş ve Kazak milli değerlerini yok etmek amacıyla misyonerleri göndermiştir. Böylece Kazak topraklarında yaşayan Rus kökenli nüfusun Kazaklarla daha fazla etkileşimde bulunmaları ve bu etkileşimlerin Rus kültürünün benimsenmesine yol açmıştır. Aynı zamanda Kazak toplumunun Ruslaşmasını hızlandırmıştır.

Dil Politikası

Çarlık Rusyası, Türkistan bölgesini aşama aşama ele geçirerek, birçok etnik grubun bir arada yaşadığı, farklı dillerin konuşulduğu, farklı dinlere inanılan geniş bir coğrafyaya egemen olmak istemiş ve bu doğrultuda dili bir politika aracı olarak kullanmışlardır. Bu bakımdan, hem resmi alanda hem de toplumsal boyutta aynı amaca hizmet etme ve aidiyet duygusu hissetme dil politikası sayesinde bir aşama kaydedebilmiştir. Böylelikle, çok geniş bir coğrafyada, çok kalabalık toplumlara egemenlik altında tutan ve çok farklı kültürlere mensup insanlar tarafından uzun yıllar kabul edilecek bir yönetim kurulabilmiştir (Öztürk, 2020: 10). Çarlık Rusyasında yürütülen dil politikalarına geçmeden önce dil politikasını tanımlamakta fayda vardır.

Tollefson'a göre dil politikası, baskın grupların dil kullanımında hagamoni kurmasını sağlayan ve dili toplumsal yapı içinde konumlandıran mekanizmalardan biridir; böylece dil, siyasi güce ve ekonomik kaynaklara kimin erişebileceğini belirler. (1991: 16). İsaev ise dil politikası alanına giren olguları teorik ve pratik yönlerine göre birbirinden ayırır. Dil politikası kavramının içine

sadece dilin doğal gelişme sürecine amaçlı müdahaleyle ilgili kuramsal sorunları dahil eder; dil politikasının yaşama geçirilmesi için atılan somut adımları, “*dilsel yapılandırma*” olarak tanımlar (İsaev, 1979: 9-10).

Dil politikaları, ulusçuluk çağının, modern ulus devletlerin ortak dil ve ulusal kimlik için dilin kimliksel ve iletişimsel işlevlerini kullanmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bir ülkedeki dil politikaları, o ülkedeki ulusçuluk serüveniyle doğrudan ilintilidir. Bir siyasal birim içinde konuşulan dillerin statü ve(ya) maddi yapısına yönelik müdahaleler olarak dil politikaları çok çeşitlilik arz etmekle birlikte, ulus devletlerin en çok baş vurduğu dil politikaları ise bir dili toplumsal hayatın her alanına hakim kılma politikasıdır (Orhan, 2017: 332). Diğer bir deyişle, dil politikası, devletin dillerin işlevlerine, gelişmesine ve dillerarası etkileşimlere, halkın/hakların yaşamlarındaki rollerine, siyasal ve kuramsal ve pratik ilişkisini belirleyen ideolojik ve toplumsal ilkelerin yoğunlaştırılmış ifadesidir (Deşeriev, 1977: 50). Calvet ise dil politikasını “sosyal yaşam ile dil(ler) arasındaki ilişkilerle ilgili bilinçli olarak yapılan tercihlerin tümüdür” (1993: 111) şeklinde tanımlar. Bu tanımlardan hareketle, dil politikası, bir devletin veya yönetimin belirli bir dilin kullanımını teşvik etmek, korumak veya yaygınlaştırmak amacıyla aldığı politikaların bütünüdür. Bu politikalar genellikle dilin resmi dil statüsü kazanması, okullarda ve eğitim kurumlarında o dilin öğretilmesi ve kullanılması, dilin yazılı ve sözlü kullanımının teşvik edilmesi gibi çeşitli faaliyetleri içerebilir. Bazen de toplumsal ve kültürel çatışmalara yol açabilir veya bir grup veya toplumun dil ve kültür haklarına yönelik endişeleri artırabilir. Ayrıca dil politikası millet(ler)in ana dilini yok etmek için de uygulanabilir. Çarlık döneminde Kazak topraklarında uygulanan dil politikası bunun güzel bir örneğidir.

Kazak Topraklarında Yürütülen Misyonerlik Faaliyetler

Rus İmparatorluğu'nun Kazak toprakları üzerindeki egemenliğinin güçlenmesiyle birlikte, Rus Ortodoks Kilisesi ve misyonerleri de bölgede etkinlik göstermeye başlamıştır. Kazaklar arasında Hristiyanlığı yaymayı ve Ruslaştırmayı hedefleyen misyonerler Türkistan halklarını yerleşik hayata geçirme, okuma yazma öğretme veya modernleştirme bahanesiyle kendilerini kabul ettirmeye çalıştılar (Kapağan, 2014: 3). Bunun için Kazak topraklarında Rusça eğitim veren okullar açma işine girişmişlerdir.

Hem Ruslaştırma hem de Hristiyanlaştırma amaçlı açılan Rus okullarında eğitim gören yerlilerin sayısının sürekli artması istenmiştir. Buna göre Çarlık Rusyasının Eğitim Bakanlığı bir yönergesinde: “*Rusya'ya dahil olan bölgelerdeki halk eğitimi bir misyondur. Misyon ise manevi savaştır. Bu yüzden savaşan tarafların kendi planlarını saklı tutmaları gerekmektedir*” yazılmıştır. Bu ifadelerden Rusya'nın yerli halkı Ruslaştırmak maksadına yönelik misyonerlik hazırladığı anlaşılmaktadır (Egamberdiyev ve Dinasheva, 2019: 677). Misyonerliğin fikir babası sayılan İlminski Türk dünyasındaki dil, din ve alfabe birliğini, kazanılacak zaferlerin önündeki en büyük engel olarak görmüştür. Bu yüzden önce boylar arasında bölgesel milliyetçiliğin kuvvetlendirilmesini, her boy için ayrı bir alfabe teşkil edilmesini ve İncil'in yerel lehçelerde bastırılarak dağıtılmasını önermiştir. Bununla ilgili İlminskiy “...*Rusya'nın temel aracı, Rus alfabesini Kazak diline sokmaktır. Kazaklar Rus alfabesiyle yazmaya başlarken bu Kazakları kendi ortamından çıkarmaz, aksine kendine çeker*” şeklinde Kazak yazısını Rus alfabesine değiştirme konusunda önerilerde bulunmuştur. İlminski'nin bu önerileri Ruslar tarafından büyük destek bulmuş ve bu düşüncelerini hayata geçirmek üzere resmî görevle Türkistan'a gönderilmiştir (Kapağan, 2014: 4; Mirzahmetuli, 2010: 68-69). İlminski'nin hedefleri doğrultusunda 1860-1917 yılları arasında Kiril alfabesiyle basılan Kazakça 72 kitabın tamamı da Hristiyanlıkla ilgiliydi (Baytok, 2019: 49). Ayrıca İlminski'nin talimatıyla Kazak çocukları için Kiril alfabesiyle birçok ders kitapları bastırılmıştır. Kazak Türkçesine tercüme edilen ve Rus alfabesiyle yazılan bu tür yayınlar, Kazak Türkçesinin Rusça'nın baskısı altında kalarak zayıflamasına yol açmıştır.

Daha önce bahsedildiği gibi Ruslaştırmanın en temel yolu, eğitim idi. İlminski, “...*Yabancı milletlerin eğitilmesi ve bunların Rusya'nın ruhuna yakınlaştırılması, istikbal için en büyük siyasi önemi olan vazifedir... İnanç ve dil bakımından Ruslarla kesin olarak kaynaştırılmalı, yabancı*”

milletlerin eğitim sisteminin erişmek istediği son amaç olmalıdır” (Açık, 2006: 26) diyerek eğitimde Rusça'nın ön plana çıkarılmasını ve Kazak çocuklarının Rus kültürüne entegrasyonunu sağlamayı amaçlamış ve okullar ve eğitim kurumları üzerinden Ruslaştırma politikasını uygulamaya başlamıştır.

1869'da Moskova'da “*Misyoner Cemiyeti*” kurulmuştur. Cemiyet mensupları Türk halklarını asimile etme görevini üstlenmiştir (Sabırğaliyeva, 2022: 52). Cemiyetin asıl amacı, Türkistan'da Türkçe konuşan hakları küçük milletlere parçalayarak, onlara akraba olduklarını unutmak, böylece Hristiyanlığı ve Ruslaştırmayı kabul ettirmektir. Bu amaçla İlminski, 21 Mayıs 1869 tarihinde Türkistan valisi K.P. Kaufman ile görüşür ve kendi hazırladığı Kazak Türklerini Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma planını sunar. İlminskinin bu planı genel olarak şu şekilde şekillenebilir:

1. Rus sistemindeki Kazak eğitim işleri Kazakça yürütülmesi lazımdır.
2. Okullarda dersler Kazakça okutulmalıdır.
3. Kazaklar Kiril alfabesini kullanmalıdır.
4. Kazakça ders kitaplarının hazırlanması: Bu kitapların iki yıl içerisinde hazır olması ve ders kitapları hazır olana kadar yeni sistemdeki okulların açılmaması.
5. Eğitim Rus dilinde verilmeli (Adilbayev, 2002: 71-72). Vali Kaufman İlminskinin bu

İlminskinin bu planına uyararak, Kazak topraklarında okullar açmaya ve bu okulların eğitim sistemini İlminski planına göre düzenlemeye başladı. Kazak topraklarında açılan bu okulların başına İlminskinin talebeleri getirildi.

Kazak topraklarında misyonerlik faaliyetlerini yürüten Çarlık Rusyası, istediği sonucu elde edemezse de Kazak dili ve kültürü üzerine derin iz bırakmıştır. Bu faaliyetlerin etkisi günümüzde halen devam etmekte ve toplum arasında bir “yara” haline gelmiştir. Bu yüzden dolayı dil politikasının tarihini incelemek ve ders çıkartmak günümüzün sorunlarından biridir.

Kazak Aydınlarının Dile İle İlgili Mücadeleleri

Çarlık döneminde Kazak aydınlarının dil ile ilgili mücadeleleri, Kazak kültürünün ve dilinin korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması üzerine odaklanmıştır. Kazak Türkçesinin gelecekteki durumuyla ilgili endişe duyan Kazak aydınları dil haklarını kısıtlayan Çarlık yönetimine karşı mücadele vermiştir. Alaş aydını Bökeyhanov Kasım 1905'te Moskova'da Rusya'nın “yerel ve şehirli şahsiyetlerinin” Kongresi'nde “*Ana dilin serbestçe kullanılması Kazakların acil ihtiyacıdır. ... Altay'dan Ural'a, Sibiryaya demiryolu kavşağından Ombi'ya kadar uzanan geniş bir alanda yaşayan 4 milyon Kazak'ın temsilciyim. Bugün Kazakların en büyük üzüntüsü ana dillerini kullanma özgürlüğüdür. Bu bağlamda kongreden, yerel dillerin haklarını kısıtlayan yasanın acilen gözden geçirilmesini talep etmesini rica ediyorum*” (Joldasbek, 2020: 168) şeklinde bir konuşma yaparak Kazak Türklerinin ana dilini özgürce kullanmasına ilişkin talepte bulunmuştur.

Çarlık döneminde Ruslaşma politikaları Kazak toplumu üzerinde baskı kurmuş ve Kazak dilinin ve kültürünün zayıflamasına yol açmıştır. Kazak aydınları, Kazak dilinin ve kültürünün korunması ve geliştirilmesi için çaba göstermişlerdir. Öncelikle Kazak aydınları, eğitim kurumlarında Kazakça'nın öğretilmesi ve yayınların Kazakça olarak yapılması için çalışmışlardır. Kazak dilbiliminin kurucusu sayılan Baytursunulı 1914 yılında “*Kazak*” Gazetesi'nde yayımladığı “*Bastavış Mektep (İlkokul)*” başlıklı makalesine “*Kazak ilkokulu nasıl olmalı?*” sorusuyla başlar ve Kazak çocuklarının ilkokulda sadece ana dilinde eğitim alması gerektiğini açık açık dile getirir:

“Din ile bağlantılı yazılar din kaybolmadan kaybolmaz. Kazakça'da gazete, dergi, kitap olmadığı kaybolmayan dil, gazete, dergi ve kitaplar yayımlandığı ve her sene geliştiği sürece Kazak dili kaybolmayacaktır. Öyle ise hükümet, okul aracılığıyla Kazak dilini, dinini ve yazısını yok edip, Rusça'ya değiştireceği düşüncesinden vazgeçmeli, gerekli

ilköğretim okulunun her iki taraf için de zararsız ve faydalı olmasını hedeflemelidir. Bizce akıllara hoş gelen okul türü şudur: Bir Kazak için ilkokul eğitimi 5 yıl olmalıdır. İlk 3 yıl çocukların sadece Kazakça öğrenmesi gerekmektedir" (Smagulova vd., 2009: 173).

1905 yılında Koyandı Panayırı'nda 14.500 kişi tarafından imzalanan "Karkaralı Dilekçesi" yazıldı. Bu metinde yerel yönetimde, mahkemelerde ve halk eğitiminde Kazaklar'ın millî çıkarlarına uygun değişiklikler yapılması, ayrıca vicdan, din ve mezhep hürriyeti tanınması talep edildi. Ayrıca gazetecilikte sansürün kaldırılması, matbaa açılmasına izin verilmesi, eskimiş Vadi Kuralı'nın Kazaklar'ın millî şuuruna uygun biçimde değiştirilmesi, Rus köylülerinin Kazak topraklarına göç etmelerine son verilmesi istendi (Ykhtiyar, 2020: 172). "Karkaralı Dilekçesinin" 2. ve 3. maddelerinde eğitimin Kazak Türkçesi ile yapılmasıyla ilgili konular dile getirilmiştir (Turğarayeva, 2016: 52). Dilekçenin 2.maddesinde "...Kazak erkek çocukları için açılan köy okullarında dersler Rusça yapılıyor. Bu okullarda okuma-yazma derslerinin Kazak dilinde yapılmasını isteyen Kazakların talebi yerine getirilmedi. Bu okullarda Kazak çocuklarına Kazakça kelimeleri Rusça harflerle yazmaları öğretiliyor. Kazakça seslerini telaffuz edemiyorlar" denilerek Kazak okullarının durumu ve çocuklara ana dilinin öğretilmesi konusu ele alınmıştır. 3.maddede ise "Kazak halkının günlük ihtiyaçlarını bilmek için bir matbaa açmak ve önceden sansür olmaksızın Kazak dilinde gazeteler yayınlamak gerekir" denilmiştir (Kurmanbayulı, 2016). Başka bir ifadeyle, Kazak çocuklarına ana dillerinde eğitim verilmesi, devlet kurumlarında yazı işlerinin Kazakça olması, mahkeme ve soruşturma davalarının Kazakça yürütülmesinin gereklilikleri açıkça belirtilerek Kazak bozkırlarında Kazak dilinin özgürce kullanılmasına ilişkin yetkililere özel taleplerde bulunulmuştur. Alaş aydınları Kazak çocuklarının ana dillerinde eğitimini milli koruma ve dil politikasının çok önemli bir meselesi olarak görmüş ve buna her zaman özel önem vermiştir.

"Karkaralı Dilekçesi'nden" sonra Kazak aydınları "dilekçeye imza atanlar" gerekçesiyle sürgüne gönderilerek susturulmaya çalışıldı. Ancak yönetimin bu eylemi, milli mücadele yolunda canını feda eden aydınları caydırmakta yetersiz kaldı. Kazak aydınları milliyet uğruna yaptığı çalışmalarına devam etti. 1905 yılında Oral'da ve 1906 yılında Semey'de Kazak delegelerinin Kongresi düzenlendi ve bu Kongre'de göçün durdurulması, toprakların Kazakların malı olarak tanınması, milli eğitim kurumlarının açılması, din özgürlüğü, dil ve kültür eşitliği vb. konular değerlendirildi (Alimbay, 2021: 62). Bu tür faaliyetlerden sonra Kazak topraklarında Kazak dilinde gazete ve dergiler yayımlanmaya ve kitaplar basılmaya başlandı. Süreli yayınlarda Kazak halkının ihtiyaçları, toprak ve din, dil, bilim ve eğitim konuları ele alındı. Alfabe, imla, çocukların Kazakça eğitimi, kitap ve ders kitaplarının yayını, Kazak dilinde metodolojik ders materyallerinin hazırlanması vb. konulara da yer verildi. Burada Ahmet Baytursınulı, Hael Dosmuhametulı, Teljan Şonanulı, Eldes Omarulı vd. Alaş aydınları tarafından yapılan çalışmaların büyük bir önemi vardır.

Baytursınulı "kendi dilini konuşan, kendi dilinde yazan insanlar hiçbir zaman kimliğini kaybetmezler. Dil, bir milleti kurtarabilecek veya yok edebilecek en güçlü faktördür" diyerek dilin en güçlü faktör olduğunu vurgulamıştır. Kendisi 1912 yılında Kazaklar için Arap alfabesiyle "Okuv Kuralı" isimli bir okuma kitabı hazırlamıştır. 1912-1915 yılları arasında yedi defa basılan eserden Kazak ilkokullarında çok faydalanılmıştır. 1914 yılında ise on beş yıl boyunca Kazak çocuklarına ana dillerini tanıtan nadir eserlerden biri olan "Til Kural" kitabı yayımlanmıştır. Bu kitap aynı zamanda Kazak Türkçesinin fonetik ve gramer yapısını açıklayan, bu yapıya bir sistem getiren Kazakça ilk ilmi araştırma sayılır (Ykhtiyar, 2020: 172). Bunun yanı sıra Baytursınulı Kazak folkloruyla ilgili derlemeler yaparak Kazak kültürünün gelişmesinde önemli bir katkıda bulunmuştur.

Çarlık Rusyasının sömürge siyaseti ve baskısına rağmen Kazak aydınları mücadeleler vermiştir. Bu mücadeleler sonucunda Kazak dilinin ve kültürünün korunması ve güçlendirilmesinde önemli adımlar atılmış, Kazakistan'ın bugünkü dil politikalarının temelleri bu çabalarla şekillenmiştir.

Sonuç

XIX.yüzyılda toprakları elinden alınan Kazak Türkleri belli bir süre Rus hakimiyeti altında yaşamak zorunda kalmıştır. Rusların istilasına uğrayarak kendi kaderleriyle ilgili kararlar alamamış; bu da milli, kültürel, sosyal, dini vb.konularda biratkım sorunlara yol açmıştır. Bu sorunlardan biri, Kazak Türklerinin ana dilini özgürce kullanamamasıdır. Rus İmparatorluğu'nun uyguladığı dil politikaları, yerel haklarının dillerini yok etmek ve Rus dilinin hakimiyetim—nş

Çarlık Rusyası aynı coğrafyada yaşayan farklı etnik gruplar üzerinden yeni bir Rus kimliği yaratmak istemiştir. “Biz” ve “öteki” şeklinde bölünen bu üst kimlik, asimilasyon, baskı, Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma gibi uygulamaları beraberinde getirmiştir. Bu uygulamaları yerine getirmek için özel olarak misyonerler yetiştirmiş ve onları Kazak topraklarına göndermiştir. Bu misyonerler Kazak Türklerinin milli değerlerini, kültürünü, dinini, dilini vd. araştırmış ve bunun üzerine bir plan yapmıştır.

Kazak Türklerini Ruslaştırma politikası daha çok eğitim ve dil aracılığıyla yapılmıştır. Kazak topraklarına Rus okulları inşa edilmiş ve eğitimin Rus dilinde yapılması benimsenmiştir. Aynı zamanda Kazak Türklerinin düşünce tarzını ve yaşam tarzını değiştirmek amacıyla misyonerlik faaliyetleri yürütülmüştür. Kazak öğrencileri için Rusça ders kitapları yayımlanmış ve Rus eserleri Kazak Türkçesine çevrilmiştir. Bu dil politikaları, Kazak toplumu içinde bazı tepkilere yol açmıştır. Alihan Bökeyhanov, Ahmet Baytursınulı, Ğumar Karaş, Mircakıp Dulatulu vd. Kazak aydınları kendi dilleri ve kültürlerinin asimilasyona uğramasını ve baskı altında olmasını istemeyerek birkaç defa Çarlık hükümetine karşı mücadelelerini sürdürmüştür. Ancak Çarlık yönetimi altında Ruslaşma süreci devam etmiş ve 1917 Devrimi'ne kadar etkisini sürdürmüştür.

Sonuç olarak, Çarlık Rusyasının uyguladığı dil politikaları, Kazak topraklarında yaşayan halkın kimliğini ve kültürünü etkileyen önemli bir faktör olmuş ve Rus İmparatorluğu'nun merkezi gücünü Kazak toplumu üzerinde pekiştiren bir araç olarak kullanılmıştır.

Kaynakça

- Açık, F. (2006). Yaş Türkistan Dergisi'nde Dil Meseleleri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 22, 23-38.
- Adilbayev, A. (2002). Çarlık Döneminde Kazak Topraklarında Yürütülen Ruslaştırma Faaliyetleri. *Bilig*, 23, 67-90.
- Alimbay, U. (2021). Patşa Ükimetinin Kazakstandağı Ağartuşılık Sayasatı jane Jaditşildik. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Almatı: Kazak Milli Kızlar Pedagoji Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı.
- Baytok, A. (2019). Başlangıcından Günümüze Kırgızistan'da Dil ve Eğitim Politikaları. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*. 22, 45-82.
- Boranbayeva, G. (2004). “SSCB Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kazak Dilinin Genel Durumu”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, ss. 20-41.
- Calvet, J.L., (1993). *La Sociolinguistique*. 3.Ed. Paris: Presses Universitaires de France – PUF.
- Deşeriev, Y. (1977). *Sotsiolnaya Lingvistika: K Osnovam Obşii Teorii*. Moskova: Nauka Yayınları.
- Egamberdiyev, M. ve Dinasheva, L. (2019). Çarlık Rusyasının Güney Kazakistan'daki Eğitim Politikaları (1850-1914). *Belleten*. C. 83, S. 297, ss. 665-688.
- İsaev, M. (1979). *Yazıkovoe Stroitelstvo V SSSR (Protsessi Sozdaniya Pismennostey Narodov SSSR)*. Moskova: Nauka Yayınları.
- Joldasbek, A. (2020). Alaş Kozğalısının Kösemi – Alihan Bökeyhannın Koğamdık-Sayasi Kızmeti. *Seyfullin Okuları – 16: Jana Formatsiyadağı Jastar Ğılımı – Kazakstannın Bolaşağı” Konferansı Bildiriler Kitabı*. C. 2. ss. 168-171.

- Kapağan, E. (2014). İlimskiy'nin Projeleri ile Parçalanmış Türkistan'da Yeniden Birlik Çalışmaları Üzerine Görüş ve Öneriler. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3, 4. 1-13.
- Kınacı, C. (2010). Sovyetlerden Günümüze Kazakistan'da Kazak Dilinde Eğitim Politikaları. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/4, 1304-1319.
- Kurmanbayulı, Ş. (2016). Kazak Tilinin Kazirgi Ahualı. "Dalanews.kz" haber Ajansı. <https://dalanews.kz/kz/article/qazaq-tilinin-bir-gasirliq-axuali.html> Erişim Tarihi: 29.06.2024
- Mırzahmetulı, M. (2010). *Kazak Kalay Orıstandıladı?* Almatı: Atamura Yayınları.
- Öztürk, Zamira (2020). Özbekistan'da Dil Politikası: Standartlaşma ve Modernizasyon. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Sabırğaliyeva, N. (2022). Kazakstannın Batıs Önerilerindegi Dastürli İslam Ökilderinin Ruhani-Ağartuşılık Kızmeti (XIX ğ. ekinşi jartısı – XX ğ. bası). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Almatı: Al-Farabi atındağı Kazak Ulttık Universiteti.
- Smagulova, S., Anes, G. ve Zamzayeva, T. (2009). "Kazak" Gazeti. 1914 jıl. Almatı: Arıs Yayınları.
- Tollefson, J. (1991). *Planning Language, Planning Inequality*. New York: Longman.
- Yktiyar, P. (2020). Baytursunov, Ahmed. TDV İslam Ansiklopedisi. 2.Baskı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.